

212. Bijbelstudie over JEFTA'S GELOFTE NEDER YIF'TACH

נדר יפתח

Deel 2: De vervulling van de gelofte

Op de vooravond van Yom Kipur [de Grote Verzoendag] wordt vóór het begin van het eigenlijke hoofdgebed staande het נדר כל Kol Nidrei opgezegd, waarin men plechtig verklaart, dat alle onbezonnen geloften aan de Eeuwige die men in het afgelopen jaar op zich genomen heeft (Sefardische versie) en die men het komende jaar tot de volgende Yom Kipur zal afleggen (Ashkenanische versie) geen enkele waarde zullen hebben en bij voorbaat al niet rechtsgeldig zullen zijn. Waar komt deze traditie vandaan?

Een directe aanleiding hiervoor vinden wij in het boek שפתיים Shof'tim [Richteren] met het afschuwelijke verhaal van Yif'tach [Jefta], die in ruil voor de overwinning in de strijd tegen de Amonieten de נדר neder [gelofte] aan de Eeuwige had gedaan dat het eerste levende wezen dat hem bij behouden thuiskomst vanuit zijn huisdeur tegemoet komt als brandoffer zal worden gebracht. Deze vage, domme en vooral ondoordachte gelofte, waarbij het offer niet specifiek genoemd werd, maar aan de toeval werd overgelaten, resulteerde uiteindelijk in het offeren van zijn eigen dochter!

De gelofte van Yif'tach en de tragische gevolgen daarvan vinden wij in hoofdstuk 11, maar het verhaal zelf begint eigenlijk al in het daaraan voorafgaande hoofdstuk 10. Om te kunnen begrijpen hoe het komt dat uitgerekend een ממזר mam'zer [bastaard, kind uit een verboden relatie] als leider en zelfs als richter van het volk Israël werd aangesteld en wat ertoe geleid heeft dat hij zijn noodlottige gelofte heeft afgelegd zullen we het hele verslag in beide hoofdstukken vers voor vers nader doornemen. Tenzij anders vermeld maak ik in deze bijbelstudie gebruik van de Tanach, de Joodse versie van de NBV, met de Hebreeuwse namen echter in de internationale spelling. De vorige keer onderzochten we wat eraan voorafging tot aan het verslaan van de Amonieten en in dit tweede deel van deze studie gaan we kijken naar alle gebeurtenissen vanaf zijn thuiskomst.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:34

“Toen Yif'tach terugkwam bij zijn huis in Mitz'pa, werd hij met reidansen en trommelspel verwelkomd. Zijn dochter ging voorop. Zij was zijn enige kind, andere zonen of dochters had hij niet!” NBG: *“Toen Jefta naar Mispa, naar zijn huis kwam, zie, zijn dochter ging hem tegemoet met tamboerijnen en reidansen. Zij was zijn enig kind; behalve haar had hij zoon noch dochter!”* Het Boek: *“Toen Jefta naar huis terugging, kwam zijn dochter -zijn enig kind- hem dansend van vreugde tegemoet, een tamboerijn in de handen!”* Groot Nieuws Bijbel: *“Jefta ging terug naar Mispa. Bij zijn huis kwam zijn dochter de deur uit en ging hem tegemoet, al dansend en spelend op de tamboerijn; ze was zijn enig kind, andere zonen of dochters had hij niet!”*

Nadat Yif'tach met zijn leger de Amonieten had verslagen, keerden de zegevierende helden in een feeststemming terug naar huis. Het was destijds alom een vaste gewoonte dat vrouwen de overwinnaars van de strijd triomfantelijk verwelkomden met tamboerijnen, cimbalen en reidans en de overwinning met beurtzangen bezongen. Een bekend voorbeeld hiervan zien we in שמות Sh'mot [Exodus] 15:20, toen het leger van de farao weggevaagd was: *“De profetes Mir'yam, Aharons zuster, pakte haar tamboerijn, en alle vrouwen volgden haar, dansend en op de tamboerijn spelend!”* Het Boek: *“Toen pakte de profetes Mirjam, de zuster van Aäron, haar tamboerijn en ging de andere vrouwen voor in een vrolijke reidans!”* Dit tafereel komen we ook in שמואל א Sh'mu'el alef [1 Samuël] 18:6-7 tegen: *“Bij de intocht van het leger, toen David terugkeerde van zijn overwinning op de Filistijn, liepen in alle steden van Israël de vrouwen*

zingend en dansend uit om koning Sha'ul feestelijk in te halen met muziek van tamboerijnen en rinkelbellen!” En zo werden ook Yif'tach en zijn soldaten juichend als overwinnaars onthaald met muziek en reidans toen de tijding van hun overwinning hun dan al vooruit gesnelde was. Het had een groot overwinningsfeest moeten zijn, maar het werd een hartverscheurende tragedie.

Wij weten helaas niet welk specifiek offer Yif'tach in gedachten had toen hij zijn noodlottige gelofte deed, maar als hij daadwerkelijk erop gerekend had dat het eerste levende wezen dat hem vanuit de voordeur van zijn huis tegemoet zou komen een van zijn schapen of geiten zou zijn, dan moet het voor hem een schokkend moment geweest zijn om te zien, dat het niemand anders dan zijn eigen dochter was die hem zingend en op een tamboerijn spelend tegemoet danste, zijn enig kind! Verschrikkelijk! Toch zoals ik de vorige keer al heb uitgelegd acht ik het persoonlijk niet erg waarschijnlijk dat Yif'tach werkelijk een dier had willen offeren. Staldieren zoals schapen, geiten of zelfs koeien zullen immers niet zo gauw uit de voordeur van zijn huis naar hem toe gerend zijn, want die liepen zeer zeker niet vrij rond in huis. Huisdieren natuurlijk wel, maar die offerde men niet. Hij zal dus voor dit buitengewone gelofteoffer heus wel aan een mens gedacht hebben, want mensenoffers waren bij de buurvolken heel normaal en we moeten niet vergeten, dat Yif'tach lange tijd in het buurland Tov [Tob] vertoefde en waarschijnlijk door de religie van de daar woonachtige heidense volken beïnvloed kan zijn. Misschien ging hij er van uit, dat een van zijn dienstmaagden als eerste naar buiten zou komen of misschien wel zijn vrouw? Wie weet? Uit het volgende vers blijkt in elk geval overduidelijk, dat hij daarbij in de verste verte niet aan zijn eigen dochter gedacht kan hebben, want hij was helemaal van streek!

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:35

“Meteen toen hij haar zag scheurde hij zijn kleren en riep uit: Ach mijn kind, dat jij me deze slag moet toebrengen, dat juist jij het bent die me in het ongeluk stort! Ik heb de Eeuwige een gelofte gedaan en daar kan ik niet op terugkomen!” Het Boek: *“Zodra hij haar zag, scheurde hij in wanhoop zijn kleren. Ach, mijn lieve dochter! Riep hij uit. Wat doe je mij verdriet. O wat vreselijk! Ik heb de Eeuwige namelijk iets beloofd en ik kan niet meer terug!”*

Geheel ontdaan en overmand van verdriet scheurde Yif'tach zijn kleren toen hij haar zag. Deze rituele inscheuring, die in het Hebreeuws קריעה q'ri'ah genoemd wordt, is een zeer oud Joods rouwgebruik. Als ouders overleden zijn, wordt de scheur aan de linkerkant ter hoogte van het hart aangebracht, bij de echtgenoot of echtgenote, zoon of dochter, broer of zus aan de rechterkant. Yif'tach scheurde zijn kleren dus rechts, want hij wist dat hij zijn geliefde dochter zou moeten doden om zijn gelofte in te lossen.

Dat de Eeuwige mensenoffers haat en in de Tora nadrukkelijk verbiedt, was Yif'tach blijkbaar niet bekend, maar het gebod dat een gelofte aan de Eeuwige niet gebroken mag worden had hij daarentegen wel goed onthouden. Daarom ging hij er ook van uit, dat hij nu niet meer terug kon omdat hij anders zondigde. Er staat immers geschreven: *“Als u de Eeuwige, uw G'd, een gelofte doet, los die dan ook spoedig in. Want Hij zal Zijn aanspraak zeker laten gelden, en dan wordt uw laksheid u als zonde aangerekend. Als u echter helemaal geen gelofte doet, valt u niets aan te rekenen. Maar als u uw woord gegeven hebt, moet u het nakomen; u hebt zelf, uit eigen vrije wil, de Eeuwige, uw G'd, een gelofte gedaan!”* (דברים D'varim [Deuteronomium] 23:22-24). Hier staat dus dat men stipt moet volbrengen wat men de Eeuwige beloofd heeft en dat men zich zou bezondigen als men de gelofte niet na komt. En dat is nu dus het probleem, dat Yif'tach iets aan G'd beloofd had wat hij eigenlijk niet kon nakomen zonder het uitdrukkelijke verbod op het brengen van mensenoffers te overtreden en precies dat was het wat hij uiteindelijk toch gedaan had. Dat was dus de grootste fout van zijn leven, want juist omdat hij daarmee tegen G'ds geboden inging was hij helemaal niet verplicht om zijn gelofte na te komen. De Eeuwige aanvaardt immers alleen offers die met Zijn wil in overeenstemming zijn: *“Schept de Eeuwige meer behagen in offers dan in gehoorzaamheid? Nee! Gehoorzaamheid is beter dan offers!”* (שמואל א' Sh'mu'el alef [1 Samuël] 15:22).

Dat Yif'tach desondanks vastbesloten was om zijn gelofte alsnog uit te voeren omdat hij van mening was dat hij daar niet op terug kon komen zonder gezichtsverlies, is al erg genoeg, maar dat hij dan ook nog de verantwoordelijkheid daarvoor afschoof naar zijn onschuldige dochter is ronduit laf en schandig! Hij wist maar al te goed dat het zijn eigen ondoordachte gelofte is

geweest, die hem nu in een moeilijke positie had gebracht, maar wees laaghartig op zijn dochter als oorzaak van zijn ellende door tegen haar te zeggen: *“Ach mijn kind, dat jij me deze slag moet toebrengen, dat juist jij het bent die me in het ongeluk stort!”* Groot Nieuws Bijbel: *“Ach dochter van me, wat maak je mij diep ongelukkig! Waarom moet jij het nu juist zijn die me zo'n verdriet aandoet?”* Dat meisje snapte er natuurlijk niets van! Ze was juist dolblij dat papa heelhuids thuisgekomen was en danste hem vrolijk zingend tegemoet, maar in plaats haar te omhelzen en te zoenen kreeg ze dit van hem te horen! Om zijn houding te verklaren maakte hij haar wijs dat hij de Eeuwige een gelofte gedaan had waar hij nu naar eigen zeggen niet meer onderuit kon. Nu begreep ze dat dit iets met haar te maken moest hebben. Yif'tach wist dat hij door eigen schuld klem was komen te zitten, maar wilde daar zelf niet de verantwoordelijkheid voor nemen en verschuilde zich achter het feit, dat hij zijn gelofte niet kan herroepen.

In elk geval hebben wij uit dit verhaal geleerd dat je beter niets kunt beloven waarvan je niet honderd procent zeker weet of je het ook wel kunt waarmaken. In vers 23 van Deuteronomium 23 zei de Eeuwige daarom dan ook: *“Wanneer gij u onthoudt van het doen van een gelofte, bezondigt gij u niet.”* Men kan dus beter niets beloven, maar gewoon zijn best doen om naar G'ds wil te handelen. Weet u, het is een goede zaak om goede voornemens te hebben. Blijf dat alsjeblieft ook doen, maar goede voornemens hebben is iets anders dan dingen beloven die men niet kan waarmaken. We moeten dus voortaan heel voorzichtig zijn met het nakomen van elke belofte die wij met onze lippen hebben gedaan, niet alleen tegenover de Eeuwige, maar ook tegenover de mensen in ons dagelijks leven in het gezin, op school of op het werk.

שופטים Shof'tim [Richteren] 11:36-37

“U hebt de Eeuwige een gelofte gedaan, vader, antwoordde ze. Nu Hij u gewroken heeft op uw vijanden, de Amonieten, moet u met mij doen zoals u hebt beloofd. Maar dit wil ik nog vragen: gun me voordat u uw gelofte ten uitvoer brengt nog twee maanden tijd, zodat ik met mijn vriendinnen de bergen in kan trekken om erover te treuren dat ik nooit iemands vrouw zal zijn!”

Om de reactie van de dochter beter te kunnen begrijpen moeten we eerst nog een tweede tekst uit de Tora betreffende het doen van geloften erbij halen. Daar staat: *“Wanneer een man de Eeuwige belooft iets te zullen doen of onder ede de verplichting op zich neemt zich van iets te onthouden, mag hij zijn woord niet breken; aan alles wat hij met zoveel woorden zegt, moet hij zich houden. Wanneer een vrouw de Eeuwige belooft iets te zullen doen of de verplichting aangaat zich van iets te onthouden terwijl ze nog als meisje bij haar vader woont, en haar vader zegt er niets van wanneer hij hoort van haar gelofte of van de verplichtingen die ze op zich heeft genomen, dan blijven al haar geloften en alle verplichtingen die ze op zich heeft genomen geldig. Maar als haar vader bezwaar maakt zodra hij ervan hoort, verliezen al haar geloften en alle verplichtingen die ze op zich genomen heeft hun geldigheid. De Eeuwige ontheft haar ervan omdat haar vader bezwaar heeft gemaakt!”* (במדבר B'mid'bar [Numeri] 30:3-6).

Een vader kon een gelofte, die zijn dochter gedaan had, ongeldig maken, maar andersom kon het niet. Dat wil dus zeggen, dat een dochter geen bezwaar kon maken tegen een gelofte, die haar vader gedaan had. Al zou ze daar wel bezwaar tegen gemaakt hebben, dan nog zou dat geen enkele invloed op de geldigheid ervan gehad hebben, want haar mening deed er niet toe. Wat de dochter van Yif'tach wel had kunnen doen was, dat ze haar vader had kunnen wijzen op het feit, dat zijn gelofte in strijd was met de Tora en daarom niet geldig was. Maar dat deed ze niet. We weten niet waarom ze dat niet deed, misschien omdat ze zelf de Tora niet zo goed kende of misschien uit respect voor haar vader? We moeten niet vergeten dat ze buiten Israël geboren was in het land Tov, want Yif'tach was immers pas recentelijk teruggehaald naar zijn eigen land. Misschien was haar moeder ook een heidense vrouw die niet met de Tora was opgegroeid. De Bijbel zegt daar niets over. We weten van moeder en dochter niet eens de naam. In elk geval schikte het meisje zich in haar lot en stemde ermee in. Wat meer is, ze moedigde haar vader zelfs aan om zijn voornemens daadwerkelijk uit te voeren: *“Vader, antwoordde zij, als u de Eeuwige een plechtige belofte hebt gedaan, dan moet u met mij doen wat u hebt beloofd!”* (Groot Nieuws Bijbel). Het Boek: *“Vader, als u de Eeuwige iets hebt beloofd, moet u zich aan uw belofte houden!”* Het meisje ging er dus ook van uit, dat de gelofte niet gebroken kon worden ongeacht het feit dat deze tegen G'ds wet inging, en accepteerde

daarmee volledig wat dat voor haar betekende. Haar houding stond derhalve lijnrecht tegenover die van haar vader, namelijk haar bereidwillige aanvaarding van de gruwelijke offerdood die haar te wachten stond tegenover zijn ontwijken van verantwoordelijkheid en zijn vrees voor gezichtsverlies. Hij mag dan wel een befaamde zwaardvechter geweest zijn en een dappere held op het slagveld, maar tegenover zijn eigen dochter was hij een ellendige lafaard terwijl juist zij ware heldenmoed toonde.

Het meisje, waarvan de leeftijd helaas niet genoemd wordt, had alleen noch één verzoek: ze vroeg aan haar vader slechts twee maanden uitstel van het voltrekken van zijn gelofte om nog met haar vriendinnen de bergen in te trekken om erover te treuren dat ze nooit met iemand zou kunnen trouwen en nooit kinderen zou kunnen krijgen omdat haar leven nooit tot volle bloei zal komen, maar spoedig zal eindigen terwijl ze nog zo jong was. Haar levensdoel waar ze zo naar uitkeek werd haar immers ontnomen door die ondoordachte gelofte van haar vader. Alleen al haar verzoek om nog samen met haar vriendinnen afscheid te mogen nemen van iets wat nooit voor haar zou komen had zijn hart moeten breken, maar zijn hart bleef hard als steen!

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:38

“Goed,” zei Yif'tach, en hij liet haar voor twee maanden de bergen in gaan om met haar vriendinnen om haar maagdelijkheid te treuren!”

In plaats van zijn trots opzij te werpen en zijn gelofte als ongeldig te verklaren zei hij alleen: *“Goed, ga maar!”* en liet zijn dochter de bergen intrekken om haar maagdelijkheid te bewenen. Haar vriendinnen, die met haar megingen om haar daarin bij te staan, hadden waarschijnlijk verwacht, dat hun vriendin als dochter van de zegevierende legeraanvoerder en leider van heel Gil'ad na diens thuiskomst spoedig zou trouwen en dat zij op haar bruiloft zouden dansen, maar nu deelden zij in haar pijn en verdriet en probeerden haar zo goed mogelijk te troosten.

שפתיים Shof'tim [Richteren] 11:39

“Toen die twee maanden voorbij waren keerde ze naar haar vader terug, en hij bracht zijn gelofte ten uitvoer. Nooit had ze met een man geslapen!” NBG: *“Na de twee maanden keerde zij naar haar vader terug, en deze voltrok aan haar de gelofte, welke hij gedaan had; zij heeft geen gemeenschap gehad met een man!”*

In dit vers staat weliswaar, dat Yif'tach na terugkeer van zijn dochter de gelofte aan haar voltrok ofwel dat hij zijn gelofte ten uitvoer bracht, maar er wordt door de schrijver niet letterlijk gezegd dat ze geofferd werd en daarom is er hierover in de loop van de geschiedenis veel discussie geweest. Als men het hele verhaal in de juiste context leest komt men er niet onderuit dat hij het meisje ter nakoming van zijn gelofte echt wel geofferd moet hebben en tot de twaalfde eeuw ging men daar dan ook gewoon van uit. Maar toen begonnen veel uitleggers opeens van dit gruwelijke brandoffer terug te deinzen en kwamen met een uitleg die draaglijker was. Ze gaven als reden ervoor aan, dat Yif'tach als gelovige Israëliet en richter van Israël het beslist nooit in zijn hoofd gehaald zou hebben om een mensenoffer te brengen omdat hij wist, dat dit niet toegestaan was. Hoewel het in vers 31 gebruikte woord **עולה** *ola* zowel in de Tora en de rest van de TeNaCH alsook in de Midrashim met 'brandoffer' of zoals in de Dasberg-vertaling met 'in-vlammen-opgaand-offer' vertaald is, wordt door deze Bijbeluitleggers beweerd, dat in het geval van de dochter van Yif'tach daarmee geen letterlijk vuuroffer bedoeld zou zijn, maar een opgangsgave voor de Eeuwige. Vandaar dat ze de bergen inging.

Volgens deze uitleg zou het dus niet Yif'tach's bedoeling geweest zijn om zijn dochter te doden en vervolgens te verbranden, maar volledig aan de Eeuwige te wijden en apart te zetten, omdat het offeren van kinderen in **ויקר** *Vayiq'ra* [Leviticus] 18:21 nadrukkelijk verboden wordt. Volgens hen bestond het offeren van Yif'tach's dochter dan ook daarin dat ze haar hele leven celibatair aan de Eeuwige zou wijden.

Maar waar kwam deze afwijkende exegese opeens vandaan? Zoals gezegd ging men er zowel in het vroege Jodendom alsook in het vroege christendom nog uit van een brandoffer. In de loop van de twaalfde eeuw echter, de tijd van een heftige Jodenvervolging in heel Europa,

veranderden sommige rabbijnen van gedachte en volgden de alternatieve uitleg van de beroemde Joodse Bijbelexegete en filoloog rabbi David Kimchi (1160-1235 g.T.), die van een wijding uitging. Wij moeten hierbij bedenken, dat ook deze rabbijn en zijn vader, rabbi Joseph Kimchi, die dezelfde mening was toegedaan, blootgesteld waren aan de verschrikkelijke pogroms tegen Joden vanwege de bloedbeschuldiging, dat zij met Pesach christenkinderen zouden doden om hun bloed voor hun rituelen te gebruiken. Het is daarom niet ondenkbaar, dat de alom aanwezige Jodenhaat ertoe bijdroeg, dat rabbi Kimchi stelde, dat Yif'tach zijn dochter niet letterlijk had geofferd, maar haar slechts een leven van kuisheid oplegde. Omdat deze uitleg, dat het meisje naar het heiligdom gebracht zou zijn om daar haar leven ongehuwd aan G'd te wijden aansloot bij de afzondering van de nonnen, werd hij door christelijke theologen als zeer herkenbaar beschouwd en in hun eigen commentaren overgenomen.

Zo kwam deze exegeese op een gegeven moment in de Nederlandse uitlegtraditie terecht en stellen ook de kanttekeningen in de Statenvertaling dat de dochter van Yif'tach in celibataire afzondering is gaan leven, een leven aan de Eeuwige gewijd. Kanttekening 63: *“Omdat het voortbrengen van kinderen te dien tijde zeer veel geacht, en het tegengestelde voor smadelijk gehouden werd. Zie Gen. 30 op vers 23. Merk hier en in het volgende, dat zij niet wil gaan wenen omdat zij geslacht of gedood en ten brandoffer zal moeten worden opgeofferd, maar alleenlijk spreekt van haar maagdom, overeenkomende met hetgeen dat in de volgende verzen verhaald wordt.”* Kanttekening 64: *“Doende haar blijven (als in het volgende verhaald wordt) in haar maagdelijken stand, en haar den HEERE heiligende, en afzonderende volgens zijn belofte, vers 31. Vgl. 1 Sam. 1:22, Luk. 2:37, 1 Kor. 7:32).”*

Deze uitleg interpreteert het offer van Yif'tach's dochter als een levenslange kuis wijding in dienst van G'd bij het heiligdom, want volgens hen gebeurde het wel vaker dat kinderen aan de Eeuwige gewijd werden om Hem bij het heiligdom te dienen. Om deze stelling te onderbouwen en om aan te tonen dat het woord *עֹלָה* *ola* [brandoffer] hier niet letterlijk, maar metaforisch bedoeld zou zijn worden enkele bijbelteksten ter vergelijking erbij gehaald. Dit soort wijdingen zijn in de TeNaCH echter niet bekend, en zeker niet in het geval van jonge meisjes.

De enige tekst die de kanttekenaren als 'bewijs' uit de Hebreeuwse Bijbel konden aanreiken, is *שְׂמוּאֵל א* *Sh'mu'el alef* [1 Samuël] 1:22, maar daar gaat het helemaal niet over een meisje, maar over een jongen, want in de verzen 10 en 11 lezen wij: *“Diep bedroeft bad Chana tot de Eeuwige. In tranen legde ze een gelofte af: Eeuwige Tz'vaot, ik smeed u, heb toch oog voor mijn ellende. Denk aan mij, Uw dienares, vergeet mij niet. Schenk mij een zoon, dan schenk ik hem voor zijn hele leven aan u: nooit zal zijn haar worden afgeschoren!”* Uit het laatste zinnetje blijkt heel duidelijk dat het in dit geval over een wijding als *נָזִיר* *nazir* [nazireeër] ging, want zij beloofde, dat er geen scheermes op zijn hoofd zou komen.

In *בְּמִדְבָּר* *B'mid'bar* [Numeri] 6:2-8 legt de Eeuwige aan Moshe [Mozes] uit, wat het nazireeërschap precies inhoudt: *“Wanneer een man of vrouw een bijzondere gelofte aflegt om zich als nazireeër aan de Eeuwige te wijden, moet zo iemand zich onthouden van wijn en andere drank. Hij mag ook geen verzuurde wijn drinken, geen andere verzuurde drank en geen druivensap, en hij mag geen verse of gedroogde druiven eten. Zolang zijn nazireeërgelofte duurt, mag hij niets eten dat van de wijnstok afkomstig is, zelfs niet iets dat van de pitten en velletjes gemaakt wordt. Ook mag, zolang zijn nazireeërgelofte geldt, zijn hoofd niet door een scheermes worden aangeraakt; gedurende de hele periode dat hij aan de Eeuwige gewijd is, is hij heilig en moet hij zijn hoofdhaar laten groeien. En zolang hij aan de Eeuwige gewijd is, mag hij niet in de buurt van een dode komen. Zelfs als zijn vader of moeder of zijn broer of zuster sterft, mag hij zich niet verontreinigen door bij hen te komen, want op zijn hoofd draagt hij het teken dat hij aan G'd gewijd is. Zolang zijn nazireeërschap duurt, is hij aan de Eeuwige gewijd!”*

We zien hier een aantal onthoudingen, maar het zich onthouden van het huwelijk en het zich onthouden van gemeenschap wordt hier niet genoemd. Het celibaat maakt geen deel uit van de nazireeërgelofte. En dan nu de in Kanttekening 64 aangehaalde vers 22 van 1 Samuël 1: *“Ze zei tegen haar man: Pas als het kind van de borst is, zal ik hem brengen. Dan zal hij voor de Eeuwige verschijnen en daar voor altijd blijven!”* De latere profeet en priester Sh'mu'el werd door zijn moeder aan de Eeuwige voor de dienst in het heiligdom beloofd, maar dat wil dus niet zeggen dat hij ongehuwd zou blijven om een soort monnik te worden, want hij trouwde later en heeft hij een gezin gesticht. In hoofdstuk 2:22 wordt er wel gesproken over vrouwen die dienst

deden bij de ingang van de ontmoetingstent, maar er staat niets bij vermeld of ze nog maagd waren of niet. In de hele TeNaCH vinden we verder geen aanwijzingen dat de vrouwen die zich in dienst van de Eeuwige stelden, ongehuwd bleven.

De tweede tekst die Kanttekeningen ter vergelijking aanvoeren is Lucas 2:37, maar we lezen het even vanaf vers 36: *“Er was daar ook een profetes, Chana, de dochter van Fanu'el, uit de stam Asher. Ze was hoogbejaard; vanaf haar huwbare leeftijd had ze zeven jaar met haar man geleefd, en ze was nu al vierentachtig jaar weduwe. Ze was altijd in de tempel, waar ze G'd dag en nacht diende met vasten en bidden.”* Deze tekst bewijst alleen, dat zij zich na de dood van haar man in dienst van HaShem stelde, maar ze was zeer zeker geen maagd meer en bovendien was dit haar eigen keuze die haar niet werd opgelegd.

Ook de laatste aangehaalde tekst, die ik uit de Statenvertaling zal citeren, biedt geen steekhoudend bewijs, dat Yif'tach zijn dochter niet geofferd, maar in maagdelijke staat aan de Eeuwige gewijd zou hebben. In 1 Korinthiërs 7:32 schrijft Sha'ul [Paulus]: *“De ongetrouwde bekommert zich met de dingen des Heeren, hoe hij den Heere zal behagen.”* Eigenlijk had dit beter vers 34 moeten zijn: *“Een vrouw en een maagd zijn onderscheiden. De ongetrouwde bekommert zich met de dingen des Heeren, opdat zij heilig zij, beide aan lichaam en aan geest; maar die getrouwd is, bekommert zich met de dingen der wereld, hoe zij den man zal behagen.”* Sha'ul wil hiermee niet zeggen dat een vrouw per se maagd zou moeten zijn om zich aan de Eeuwige toe te kunnen wijden, maar hij wil er slechts op wijzen, dat een ongehuwde meer tijd en gelegenheid heeft om zich met de dingen van de Eeuwige bezig te kunnen houden dan iemand, die voor zijn of haar gezin moet zorgen. In vers 25 benadrukt hij daarom dan ook, dat dit geen gebod van de Eeuwige is, van slechts een goedbedoeld advies. Een celibataire wijding aan de Eeuwige blijft een eigen keuze en mag dus nooit opgelegd worden.

Dat de dochter van Yif'tach een soort non geworden zou zijn kan derhalve Schriftuurlijk niet onderbouwd worden. Toch wordt er als argument om deze mening te steunen vaak gewezen op haar verdriet dat ze altijd maagd zou blijven nooit iemands vrouw zal zijn. Men wijst erop, dat ze haar maagdom ging betreuren en niet haar naderende dood en dat hier in vers 39 vermeld staat dat zij geen gemeenschap gehad heeft met een man. Dat zijn echter geen sterke argumenten, want dit is nog geen bewijs dat ze niet geofferd zou zijn. Natuurlijk zal ze erom getreurd hebben om als maagd te sterven en nooit zou kunnen trouwen als ze dood is.

Maar voor het geval dat een brandoffer wel degelijk onomstotelijk bewezen zou worden hanteren de schrijvers van de kanttekeningen in de Statenvertaling een kunstgreep om alsnog hun argumentatie van de maagdelijke wijding aan de Eeuwige te onderbouwen. Zo lezen we in Kanttekening 50: *“Anders: of, alsof hij zeide: Mag het geofferd worden, ik zal het offeren, zo niet, het zal evenwel den HEERE geheiligd zijn.”* Volgens deze uitleg mag het woordje “en” in vers 31 als “of” gelezen worden. De zin, ik citeer uit de Statenvertaling: *“Zo zal het uitgaande, dat uit de deur van mijn huis mij tegemoet zal uitgaan, als ik met vrede van de kinderen Ammons wederkom, dat zal des HEEREN zijn, en ik zal het offeren ten brandoffer”* kan dan zo gelezen worden: *“Zo zal het uitgaande, dat uit de deur van mijn huis mij tegemoet zal uitgaan, als ik met vrede van de kinderen Ammons wederkom, dat zal des HEEREN zijn (dus een wijding in Zijn dienst als het een mens is), of ik zal het offeren ten brandoffer (als het een dier is)”*. Mooi bedacht, dat moet ik toegeven! Met deze slimme kunstgreep is het probleem opgelost, want de uitleggers scheiden de gelofte daarmee in twee delen. Voor het geval het een mens zou zijn is het eerste deel van toepassing, namelijk dat Yif'tach deze persoon geheel en al van de wereld af te zonderen en aan de Eeuwige te wijden, maar mocht het een dier zijn, dan zou hij het de eeuwige ten brandoffer brengen. Op zich valt daar wel wat voor te zeggen, ware het niet, dat het losstaande woordje “of” (= וְ o) er in de Hebreeuwse grondtekst helemaal niet staat, maar het woordje “en” (= וְ ve ofwel u) met het volgende woord aan elkaar geschreven wél, waaruit duidelijk blijkt, dat het *“aan de Eeuwige laten toebehoren”* en het *“ten brandoffer brengen”* één en dezelfde belofde handeling beschrijft.

Sommige uitleggers vergelijken het offer van Yif'tach met het offer van Av'raham [Abraham] en zij opperen de mogelijkheid, dat ook Yif'tach zelf deze vergelijking maakte en erop hoopte, dat de Eeuwige net als bij de poging om Yitz'chaq [Isaäk] te offeren op het laatste nippertje een engel zou sturen om hem daarvan te weerhouden. In tegenstelling tot Av'raham die op het punt stond zijn zoon Yitz'chaq te offeren greep de Eeuwige in het geval van Yif'tach echter niet in en

liet het toe dat hij zijn dochter offerde. Wat is het verschil? Het verschil zit daarin, dat in het eerste geval het initiatief van de Eeuwige uitging omdat Hij Av'raham op de proef stelde. In het tweede geval ging het initiatief uit van Yif'tach, want hij sloot een deal met de Eeuwige, althans hij dacht dat hij een deal met Hem sloot, want met G'd sluit je geen deal. Zoiets doe je gewoon niet. Bovendien werkt het niet zo bij de Eeuwige om te denken "Voor wat hoort wat." Men mag de Eeuwige nooit een belofte doen in ruil voor gebedsverhoring, en vooral al niet een belofte die men niet waar kan maken. Natuurlijk staat in de Tora geschreven dat men stipt moet doen wat men beloofd heeft, want belofte maakt schuld. Maar dat kan en mag nooit gedaan worden als daarmee een verbod van de Eeuwige overtreden wordt, en G'd heeft mensenoffers uitdrukkelijk verboden! Dus ten eerste had Yif'tach deze onzekere belofte nooit mogen doen om zomaar het eerste te offeren wat hem vanuit zijn huis tegemoet komt, want hij wist niet wie of wat dit zou zijn. Juist vanwege dit laatste vind ik het sowieso al vreemd dat hij beloofde om het eerste levende wezen te offeren dat hem bij behouden thuiskomst vanuit huisdeur tegemoet zou komen. Behalve zijn dochter had het namelijk evengoed zijn vrouw of andere huisgenoten kunnen zijn, want er staat letterlijk: "uit de deur van mijn huis". Dat was dus heel dom en ondoordacht van hem. Sowieso had hij überhaupt niets hoeven te beloven, want ook zonder deze belofte zou de Eeuwige zijn veldtocht gezegend hebben omdat G'ds Geest volgens vers 29 al op Yif'tach kwam vóórdat hij ten strijde trok en vóórdat hij zijn belofte deed. De hele belofte was dus overbodig. En als hij per se een dankoffer had willen brengen, dan was de Eeuwige zeker blij geweest met het dankoffer volgens de voorschriften die Hij in de Tora daarvoor heeft gegeven. Ten tweede had hij zijn belofte zelf ook ongeldig kunnen verklaren toen hij zag wie hem tegemoet kwam. De Eeuwige zou hem dat zeker niet kwalijk genomen hebben als hij in plaats van zijn dochter een schaap had geofferd.

Misschien had zijn dochter wel stiekem gehoopt dat hij tussentijds van gedachten veranderd was en haar nu weer als een liefdevolle vader met open armen zou ontvangen? Wie weet? In dat geval zou het haar des te harder geraakt hebben dat hij zijn gelofte toch nog meedogenloos aan haar voltrok! We mogen ons bij het lezen van de Bijbel in elk geval nooit laten leiden door onze persoonlijke gevoelens en pijnlijke passages anders proberen te interpreteren om ze beter te kunnen accepteren. Nee, we moeten de Bijbel lezen zoals het er staat of beter gezegd zoals het in de grondtekst staat! En in de grondtekst staat heel kort en krachtig, dat Yif'tach de gelofte welke hij gedaan had aan zijn dochter voltrok. Maar een mensenoffer is toch een gruwel in G'ds ogen? Ja, dat klopt inderdaad! Niet alleen in G'ds ogen, maar ook wij vinden het gruwelijk! En toch heeft Yif'tach het gedaan! Nergens is er sprake van een wijden, want het woord עֹלָה *ola* betekent helemaal geen wijden om in het heiligdom te dienen, maar als een brandoffer doen opgaan. De Hebreeuwse tekst laat het derhalve niet toe om van het brandoffer een wijding te maken. Yif'tach had de Eeuwige beloofd een brandoffer te brengen, en dat deed hij ook. Doordat hij zijn gelofte aan zijn dochter voltrok is dit in feite een offer aan Moloch geweest, wat de Eeuwige nadrukkelijk verboden had.

Hij zei dat hij er niet onderuit kon, want beloofd is beloofd, maar de Eeuwige zou hem zeer zeker niet aan zijn gelofte gehouden hebben als hij op knieën was gegaan en toegegeven zou hebben dat hij deze gelofte nooit had mogen doen. Maar dat deed hij niet en G'd greep ook niet in zoals Hij dat deed toen Av'raham op het punt stond zijn zoon Yitz'chaq te slachten. Toen zijn dochter na twee maanden terugkwam voltrok Yif'tach aan haar zijn gelofte, doodde haar en offerde haar als brandoffer waarmee hij een gruwelijke zonde had gedaan.

Toch valt dit niet helemaal te rijmen met het feit, dat hij in de rest van de Bijbel als een vroom man te boek staat. Waarom wordt Yif'tach in שמואל א' Sh'mu'el alef [1 Samuël] 12:11 met ere genoemd als één van door G'd gezonden die Israël uit de macht van de omringende vijanden redde en wat doet zijn naam dan in de rij van geloofshelden die door het geloof grote dingen gedaan hebben? In עברים Iv'rim [Hebreeën] 11:31-34 lezen wij immers: "Door het geloof is Rachav [Rachab], de hoer, niet met de ongehoorzamen omgekomen, daar zij de verspieters met vrede had opgenomen. En wat moet ik nog verder aanvoeren? Immers, de tijd zou mij ontbreken, als ik ging verhalen van Gid'on [Gideon], Baraq [Barak], Shim'shon [Simson], Yif'tach [Jefta], David en Sh'mu'el [Samuel] en de profeten, die door het geloof koninkrijken onderworpen, gerechtigheid geoefend, de vervulling der belofte verkregen hebben, muilen van leeuwen dichtgesnoerd, de kracht van het vuur gedooft hebben. Zij zijn aan scherpe zwaarden

ontkomen, in zwakheid hebben zij kracht ontvangen, zij zijn in de oorlog sterk geworden en hebben vijandige legers doen afdeinzen!" (NBG). Als we dit zo lezen, dan zien we rondom Yif'tach alleen maar sterke geloofshelden staan, echte mannen G'ds, grote voorbeelden voor ons allen. Maar als we ze één voor één onder de loep nemen, dan waren deze mannen helemaal niet zo onberispelijk zoals we ze kennen. Kijk maar naar David. Was hij altijd zo'n lieverdje of heeft ook hij grote zonden gedaan? Had hij niet de echtgenoot van zijn grote liefde de dood ingejaagd en overspel met haar gepleegd? Of Shim'shon? Had hij niet aan Delila zijn geheim verraden, hetgeen hem en zijn volk fataal werd? Ook over de anderen valt er het nodige te zeggen. Ook zij waren echt geen heilige boontjes. Zelfs Moshe [Mozes], met wie de Eeuwige zo vertrouwelijk omging, is herhaaldelijk de fout ingegaan. En wat te denken van zijn broer Aharon [Aäron], die eigenhandig het gouden kalf gemaakt had en desondanks tot hogepriester werd gezalfd? Zij allen hadden gezondigd, maar ze hadden later oprecht berouw getoond, het roer drastisch omgegooid en de rest van hun leven aan de Eeuwige gewijd. Misschien was dat ook bij Yif'tach het geval? Door hun sterke geloof en hun oprechte teshuva [ommekeer] stonden ze recht voor HaShem en waren daardoor bruikbaar voor Hem. Daarom worden al hun fouten en hun overtredingen in deze tekst buiten beschouwing gehouden, want door het geloof hebben ze grote daden in Zijn dienst verricht. Er is een oude Nederlandse gezegde, dat G'd met een kromme stok een rechte slag kan slaan, waarmee bedoeld wordt, dat de Eeuwige ook zondige mensen weet te gebruiken om Zijn doel te bereiken. Dat geldt dus ook voor Yif'tach vanwege de overwinning in de strijd tegen de Amonieten en de bevrijding van zijn land en volk.

Yif'tach had twee maanden de tijd gehad om er goed over na te denken of zijn gelofte wel verantwoord was en in overeenstemming met G'ds wil. Ik vraag mij daarom dan ook af of hij in deze twee maanden geen gewetenswroegingen gehad heeft en er helemaal geen spijt gevoeld heeft dat hij het beloofde offer liet afhangen van de toeval. Als hij zich bij het afleggen van zijn gelofte wat voorzichtiger en concreter had uitgedrukt en het offerdier bij name had genoemd, dan had dit voor zijn dochter niet zo dramatisch hoeven af te lopen. Hij had ruim de tijd om desnoods de kohen haGadol [de hogepriester] te raadplegen of hij zijn נדר neder [gelofte] echt niet terug had mogen draaien. Eeuwenlang vroegen de rabbijnen zich af waarom hij dit niet gedaan had, want de hogepriester had hem toch van deze onzinnige gelofte kunnen ontslaan als hij hem had uitgelegd, dat hij zich op het moment van het afleggen van de gelofte niet volledig de gevolgen daarvan realiseerde.

De Midrash stelt dat als Yif'tach de wetten betreffende de geloften in de Tora had gelezen, hij zijn dochter niet zou hebben geofferd: *"En zo zie je in het geval van Yif'tach, de Gileadiet, omdat hij geen torageleerde was, hij zijn dochter verbeurde. Wanneer? In de tijd dat hij met de kinderen van Ammon vocht en een gelofte aflegde, zoals vermeld (in Shof'tim [Richteren] 11:30-31): 'Toen legde Yif'tach een gelofte voor de Eeuwige af en zei: Wanneer U de Ammonieten in mijn handen zult geven, dan zal dat wat uit de deur van mijn huis mij tegemoet komt, als ik in vrede van de Ammonieten terugkeer, de Eeuwige gewijd zijn en dat zal ik als in-vlammen-opgaand offer brengen.'* Op dat moment was de Heilige boos op hem. De Heilige zei: *'Als er een hond, varken of kameel uit zijn huis was gekomen, zou hij het Mij hebben aangeboden.'* De Heilige riep zijn dochter tot hem, zoals vermeld (in Shof'tim [Richteren] 11:34-35): *'Toen kwam zijn dochter naar buiten, hem tegemoet... En het gebeurde, toen hij haar zag, dat hij zijn kleren scheurde...'* Maar was Pin'chas er niet? Toch zei hij (in vers 35): *'Ik kan er niet op terugkomen!'* Pin'chas had echter gezegd: *'Ik ben een hogepriester en de zoon van de hogepriester. Zal ik mezelf vernederen en naar een onwetende (am ha'aretz) gaan?'* Maar Yif'tach zei: *'Ik ben het hoofd van de stammen van Yis'ra'el en het hoofd van de magistraten. Zal ik mezelf vernederen en naar een burger gaan?'* Tussen die twee kwam die arme vrouw om; dus de twee van hen waren aansprakelijk voor haar bloed. In het geval van Pin'chas verliet Ruach haQodesh hem. In het geval van Yif'tach werden zijn beenderen verstrooid, zoals vermeld (in Shof'tim [Richteren] 12:7): *'En hij werd begraven in de steden van Gil'ad.'* בחוקתי) בברך מדרש תנחומא בברך Midrash Tanchuma Buber B'chuqotai 7:1)

De in deze Midrash genoemde hogepriester Pin'chas was natuurlijk niet dezelfde persoon als de priester in de gelijknamige parasha Pin'chas, want er liggen driehonderd jaar tussen beide verhalen. Bovendien is het nogal zeer de vraag, of deze prestigestrijd tussen deze beide mannen, die volgens Tanchuma Buber verhinderde om het leven van het meisje echt plaats

gevonden heeft, want de Bijbel zegt daar niets over. De Talmud karakteriseert Yif'tach als een persoon met een slecht beoordelingsvermogen, die een ongepaste gelofte aflegde zonder behoorlijk rekening te houden met de gevolgen daarvan. De rabbijnen schrijven Yif'tachs dood daarom ook toe aan zijn daden: *“Yif'tachs straf bestaat uit het afstoten van zijn ledematen, die op talloze plaatsen begraven zijn, zoals blijkt uit Shof'tim 12:7: ‘Toen stierf Yif'tach de Gileadiet en hij werd begraven in de steden van Gilead.’ Een ledemaat zou wegvallen en op de ene locatie worden begraven, en dan zou een andere ergens anders vallen en daar worden begraven.”* Midrash Raba zei dat hij werd gestraft omdat hij niet naar de hogepriester ging om de gelofte nietig te laten verklaren en leed aan een ziekte die ervoor zorgde dat zijn ledematen van zijn lichaam ontbonden, waarna het begraven zou worden waar het viel, waardoor het vers werd uitgelegd dat zei dat hij werd begraven in de steden in tegenstelling tot in de stad Gil'ad (Vayiq'ra Raba 37:4). Volgens sommige rabbijnse commentatoren zondigde de hogepriester zelf ook door niet tegemoet te komen aan de behoeften om Yif'tach te bevrijden van zijn gelofte om zijn dochter te offeren (B'reshit Raba 60:3). Als gevolg daarvan werd het hogepriesterschap van hem afgenomen en tijdelijk gegeven aan de nakomelingen van Itamar, in wezen Eli en zijn zonen. Het negende hoofdstuk van het Talmud-tractaat נדרים Nedarim geeft een uitgebreide beschrijving van het proces van התרת נדרים hatarat nedarim, de nietigverklaring van geloften voor een בית דין Beit Din, een religieuze rechtbank van drie rabbijnen. Dit werd de basis voor het latere Kol Nidrei gebed.

שופטים Shof'tim [Richteren] 11:40

“Sindsdien is het in Israël de gewoonte dat de jonge meisjes elk jaar vier dagen lang rouwklagen om Yif'tach's dochter!” (NBV).

Niet alleen Yif'tach is schuldig aan de dood van zijn dochter, maar ook het hele volk Israël, dat niet ingreep, maar later een jaarlijkse herdenkingsrite instelde en Yif'tach's dochter jaarlijks herdacht in een klaagzang. Wanneer dit in Israël een gewoonte werd en hoe lang die werd uitgeoefend is niet bekend, want in de rest van de Bijbel horen we hier niets meer van. Waarom greep het volk niet in zoals het wél in שמואל א' Sh'mu'el alef [1 Samuël] 14:24-45 in een soortgelijke situatie bij Sha'ul [Saul] en Y'honatan [Jonathan] gedaan heeft tijdens een oorlog tegen de Filistijnen? Ook toen ging het om een mensenleven omdat de koning een gelofte had gedaan. Sha'ul heeft toen gezegd: *“Vervloekt wie het waagt om vóór de avond iets te eten, voor ik me op mijn vijanden heb gewroken!”* Zijn zoon Y'honatan had dit niet gehoord en had wat honing gegeten. Toen dit later bekend werd en hij besepte wat hij gedaan had zei Y'honatan: *“Ik ben bereid te sterven!”* Bij het horen hiervan riep zijn vader: *“En sterven zul je, Y'honatan! G'd is mijn getuige!”* Maar dan kwamen de soldaten in actie en namen het met succes voor hem op, want Y'honatan werd uiteindelijk niet ter dood gebracht. Zo hadden omstanders het toch ook bij Yif'tach kunnen doen om zijn dochter te sparen?

Conclusie

We leren uit dit trieste verhaal, dat we goed moeten opletten wat wij zeggen en wat wij beloven, want belofte maakt schuld! In het Hebreeuws zeggen de wijzen: שמירת הלשון Sh'mirat haLashon! [Pas op je tong] ofwel: let op wat je zegt! Ik wil daarom ook het tweede deel van deze studie afsluiten met het dringende advies om beter helemaal niets te beloven dan ondoordachte geloften af te leggen met niet te voorziene gevolgen: *“Als u helemaal geen gelofte doet, valt u niets aan te rekenen!”* (דברים D'varim [Deuteronomium] 23:23. Met andere woorden: *“Als je geen belofte doet, kun je ook geen schuld op je laden!”* (GNB). Een soortgelijk advies vinden wij in de Talmud: *“Maak er geen gewoonte van om geloften af te leggen”* (נדרים Nedarim 20a) en *“Je kunt beter geen gelofte doen dan een gedane gelofte niet inlossen!”* (קהלת Qohelet [Prediker] 5:4). Amen!